

Pääkirjoitus

ENERGIAKRIISI JA POIKKEUSTILALAKI

Joulukuun 18. päivänä 1973 annettiin asetus, jossa todetaan, että väestön toimeentulon ja maan talouselämän turvaamisesta poikkeuksellisissa oloissa annetun lain (407/70) edellyttämä vaara on olemassa ja että tämän vuoksi voidaan soveltaa kyseisen lain antamia säännöstelyvaltuuksia. Samana päivänä valtioneuvosto antoi päätöksen sovellettavista säännöstelytoimenpiteistä. Päätös tuli voimaan 20.12.1973 ja on voimassa v. 1974 toukokuun loppuun. Julkisessa keskustelussa on ennen kaikkea käsitelty valtioneuvoston päätöksen energiapoliittista merkitystä, ja koska esitetyt toimenpiteet ovat varsin lieviä ja kohdistuvat suurelta osin hyväksyttävästi energian tuhlauksen estämiseen, on hallituksen paketti pääpiirteissään säästynyt kritiikiltä. Keskustelussa ei ole tästä syystä lainkaan puututtu ratkaisun periaatteelliseen puoleen, siihen, että valtioneuvoston päätökset perustuvat vuonna 1970 hyväksytyyn kiistanalaiseen lakiin.

Säädettäessä v. 1969—70 lakia väestön toimeentulon ja maan talouselämän turvaamisesta poikkeuksellisissa oloissa todettiin sekä hallituksen esityksessä (110/69) että perustuslakivaliokunnan mietinnössä (29/69), että kysymyksessä on ennen kaikkea pysyvän poikkeustilalain luominen sotatilalain rinnalle, koska sotatilalakia voidaan soveltaa ainoastaan silloin, kun valtakunta tai sen osa on julistettu sotatilaan. Poikkeustilalain suomien valtuuksien käytön yleiset edellytykset ovat seuraavat: 'Milloin valtakuntaa uhkaavasta sodanvaarasta tahi käytävästä tai käydystä sodasta, vieraiden valtioiden välisestä sodanvaarasta tai sodasta tahi vaikutukseltaan näihin rinnastettavasta valtakunnan ulkopuolella sattuneesta muusta erityisestä tapahtumasta on aiheutunut ilmeinen vaara väestön toimeentulolle, välttämättömän talouselämän jatkumiselle tai maan taloudelliselle puolustusvalmiudelle, voidaan määrääjäksi kuitenkin enintään vuodeksi kerrallaan annettavalla asetuksella säätää että tämän lain säännöksiä voidaan soveltaa.' Kysymys on siis Suomen ulkopuolella esiintyvistä sodasta tai sodanvaarasta tai *niihin vaikutuksiltaan rinnastettavasta tapahtumasta*. Sekä hallituksen esityksessä että perustuslakivaliokunnan mietinnössä korostetaan edelleen, että kansainväliset kriisit syntyvät useimmiten äkillisesti ja niiden vaikutuksen nopeuden vuoksi hallituksella täytyy olla välittömät valtuudet ryhtyä toimenpiteisiin maan talouselämän ja väestön toimeentuloa uhkaavien vaarojen torjumiseksi, koska valtuuksien myöntäminen siihen vasta kriisin puhkeamisen jälkeen tapahtuvalla lainsäädännöllä saattaa osoittautua liian hitaaksi. Poikkeustilalain luonteen dokumentoimisessa voitaneen lopuksi viitata lain hyväksymistä kannattaneen edustaja Puntilan argumentointiin: »Lain perimmäisenä tarkoituksena on turvata väestön

toimeentulo vakavan kriisin äkillisesti puhjetessa. Ilman valtiovallan riittävän nopeita säännöstelytoimenpiteitä voi näet levottoman mielialan seurauksena syntyvä hamstraus saada sellaiset mittasuhteet, että monien elintärkeiden hyödykkeiden varastot häviävät viranomaisten ulottuvilta vaarantaen täten tasapuolisen ja oikeudenmukaisen kohtelun» (Vptk 1970, ss. 3194—96).

Ns. energiakriisiä on sängen vaikea sovittaa poikkeustilalaissa annetun kriisinkuvan puitteisiin. Ensinnäkin voidaan todeta, ettei nykyinen energiakriisi ole suinkaan äkillinen siinä merkityksessä kuin poikkeustilalaki edellyttää, olkoonkin että sen manifestoituminen tapahtui suhteellisen nopeasti äskettäisen Lähi-Idän sodan yhteydessä. Koko 1970-luvun ajan on ollut nähtävissä öljyntuottajamaiden politiikan kiristyminen: OPECin ja OAPECin voimistuminen, öljy-yhtiöiden kansallistaminen eräissä maissa ja vaatimukset tuottajamaille tulevan hintaosuuden korottamisesta. Tämä kehityssuunnan jatkuminen on ollut sängen hyvin ennakoitavissa eikä kysymys ole siis äkillisestä kriisistä ja sen aiheuttamasta kaaoksesta.

Edelleen voidaan olla perustellusti sitä mieltä, ettei ns. energiakriisi Suomen osalta ole valtioiden väliseen sotaan, sodanvaaraan tai niihin vaikutuksiltaan verrattavissa oleva tapahtuma. Useissa yhteyksissä on todettu, ettei energiakriisissä maamme osalta ole kysymys ulkomaisista lähteistä tulevan öljyn saannin loppumisesta — Suomen öljystäähän noin 2/3 tulee Neuvostoliitosta ja jäljellä olevasta osasta pääosa öljyboikotin ulkopuolella olevasta Iranista — vaan pikemminkin öljyn hinnan noususta ja siten energiatuonnin Suomen muutenkin alijäämäiselle maksutaseelle aiheuttamasta rasituksesta. Saman seikan toteaa hallituskin päätöksensä yhteydessä esittämässään tiedonannossa: 'Vallitsevan yleismaailmallisen energiapulan aikana on vaikea sanoa, miten eri polttoaineiden saantimahdollisuudet ja niiden hinnat kehittyvät' (HS 19.12.1973). Hallitus lienee päätöstä tehdessään myös ollut tietoinen siitä, että vuodenvaihteessa 1973—74 alkoivat maakaasutoimitukset Neuvostoliitosta. Neste Oy:n edustajan antaman lausunnon mukaan näillä toimituksilla on energiahuollon kannalta ainakin yhtä suuri merkitys kuin tehdyillä säännöstelypäätöksillä. Kysymys on siis tulevaisuudessa epävarmuutta aiheuttavan kauppapoliittisen riskin pienentäminen leikkaamalla energian kulutuksen kasvu v. 1973 kulutuksen tasolle, eikä niinkään ilmeisestä vaarasta väestön toimeentulolle, välttämättömän talouselämän jatkumiselle tai maan taloudelliselle puolustusvalmiudelle.

Hallituksen julkaisemasta tiedonannosta käy myös ilmi, että hallitus pitää ilmeisenä energian hintatason kohoamista nykyisestäänkin. Tätä arviota on todennäköisesti pidettävä oikeaan osuneena. Öljyntuottajamaat ovat useaan otteeseen ilmoittaneet, että öljyn hinnanmääräämiskysymys on pidettävä erillään eräisiin maihin kohdistuvista vientirajoituksista (ks. esim. sheikki Yamanin haastattelu, Newsweek 24.12.73). OPECin ja OAPECin pyrkimyksenä on ollut saada tuottajamaiden osuus hinnasta kohoamaan; 1940-luvun lopulta 1970-

luvun alkuun öljyn reaalin hintataso ei lainkaan noussut, kun taas teollisuusmaiden tuotteiden hinnat kohosivat huomattavasti. Vasta parin viime vuoden aikana tapahtunut tuottajamaiden ryhdistäytyminen on johtanut niiden aseman kohentumiseen. Yleismaailmallisen noususuhdanteen johdosta myös muiden raaka-aineiden hinnat ovat parin viime vuoden aikana nousseet hyvin nopeasti ja kysynnän aiheuttamaa hinnannousua on kiihottanut osaltaan huoli raaka-ainevarojen ehtymisestä.

Öljyn ja useiden muiden raaka-aineiden tuottajamaat ovat pääasiallisesti kehitysmaita. Niiden kehittymisen eräänä keskeisenä edellytyksenä on pidetty niiden tuottamien raaka-aineiden maailmanmarkkinahintojen kohottamista. Tämä on ollut kehitysmaiden keskeisimpiä tavoitteita myös UNCTADissa ja tälle oikeutetulle vaatimukselle on edelleenkin toivotettava menestystä (vaikka tällä hetkellä suuret kansainväliset monopolit voivatkin vielä hyötyä eräiden hintojen noususta jopa enemmän kuin tuottajamaat).

Huolestuttavaa on, jos tätä kehitysmaiden oikeutettua ja ymmärrettävää politiikkaa aletaan kehittyneissä maissa pitää poikkeustilana ja sen perusteella siirretään toimeenpanovallan käyttäjille olennaisia osia kansanedustuslaitoksille kuuluvaa valtaa.

Käsityksemme mukaan vuonna 1970 säädetyt, äkillisissä ja vakavissa kriiseissä sovellettavaksi tarkoitetun poikkeustilalain soveltamiskynnys, poikkeustilan määritelmä on nyt tehdyllä valtioneuvoston ratkaisulla laskettu aiheettomasti huolestuttavan alas, hintakehityksen arvioinnin epävarmuudeksi ja ounastelluiksi maksutasevajauksiksi. Tällä kerralla hallituksen päätökset olivat lieviä ja ehkä yleisesti hyväksyttäviä, mutta samalla on luotu ennakkotapaus, joka mahdollistaa poikkeustilalain käyttämisen muissakin vastaavissa tapauksissa ja voi siten olennaisella tavalla muuttaa valtiosäännössämme ajateltua eduskunnan ja valtioneuvoston välistä työn- ja vallanjakoa.

Unto Vesa

Raimo Väyrynen